

Med čermi

ARTUR ŠTERN

IZVLEČEK

Tudi na področju sodobne kulture vladajo zakonitosti boja za obstanek, kar povzroča, da je sama osrednja vsebina neredko zapostavljena na račun drugih, heteronomnih vrednot. Članek se v tem smislu osredotoča predvsem na znanost. Gre za univerzalne pojave; Slovenija pa ima spričo majhnosti svoje populacije še to težavo, da tisti njeni - kot sicer povsod - redki posamezniki, ki so pač nagnjeni k presežanju okvirov discipliniranosti, ne dosežejo dovoljšnje skupne kritične mase - in njihov pomen ostaja neizrazit.

Ključne besede: kultura, znanost, oportunizem, tekmovalnost

ABSTRACT

BETWEEN A ROCK AND A HARD PLACE

As is the case in other areas, modern culture is also subjected to the rules of the fight for survival, resulting in the main content often being neglected in favour of other, heteronomous values. In this sense, the article focuses mainly on science. These are universal phenomena; but due to its small population, Slovenia also faces the same problem as do those rare individuals everywhere who are inclined to transcend disciplinary frameworks but do not reach a sufficient joint critical mass, and therefore their importance remains unnoticed.

Key words: culture, science, opportunism, competitiveness

Glede na majhno število prebivalcev in med njimi - še toliko manjše - tistih, ki se bolj eksplicitno ukvarjajo s kulturo (v širokem pomenu te besede), je logično, da se v naši deželici pojavlja le nekaj segmentov s področij siceršnje svetovne ustvarjalnosti. Če se njihova izbira odvija po načelih zdravega razuma in onstran kakršnekoližebodi moralnostne oporečnosti (pri slednji sta najpogostejše vpletena oportunistična vsakdanja politika in slepi kapital), potem je stanje pri danih fizičnih zmožnostih pač optimalno. In tu se zdaj sprašujem: ali so te stvari pri nas dejansko take, kot je prav? Ali gredo sredstva, namenjena za znanost, kulturo, religijo in duhovnost nasploh - v resnici tja, kjer so najboljše in najvestneje uporabljena?

Marsikateri samonikel sodoben intelektuallec gotovo že ob vsakdanjem razmišljanju nestrpno zaznava obstoj praznine, prepad med dvema čerema, na katerih je nasedena večina obstoječe svetovne iskateljske miselnosti: na eni strani ultra-scientistični intelektualizem, ki mu ob vsej svoji hermetični gostobesednosti prepogosto povsem manjka dimenzija duhovnih vrednot; na drugi pa astro-spiritistični misticizem, kjer, sicer celo s ponosom poudarjano, a večinoma vendarle prehudo nezrelo, izostaja razum.

A tudi ti dve področji, ki ju v približku lahko imenujemo znanost in kultura

(slednja zdaj torej v ožjem smislu), še zdaleč nista monolitni gmoti: tudi znotraj enega in drugega obstajajo prav taki, morda le za spoznanje plitvejši prepadi.

Kako se, če pogledamo na primer najprej na religijo, ustoličena cerkev brani drugih ločin - zlasti seveda ob vprašanju financ oziroma oblasti; če sploh ne poudarjam stare resnice o tem, kako je velik del vojn še na današnjem svetu posledica prav verskih inkompatibilnosti. In tudi pri številnih manjših ločinah ter šolah takega ali drugačnega duhovnjaštva le redkokdaj naletimo na resnično (ne le deklarativno) upoštevanje drugosti. Če torej razlike in razkol obstajajo že tu, kjer jih najosnovnejša vsakdanja etika količkaj poštenega posameznika res ne bi pričakovala, saj naj bi vsaj tu šlo za univerzalizem (morda le malo manj kot) *par excellence* - nas ne bo moglo kaj posebej presenetiti dejstvo, da takšne in drugačne shizme obstajajo tudi med tistimi še za spoznanje manj spiritualno nebotičnimi področji, kot sta umetnost in znanost.

O umetnostnih smereh v tukajšnjem smislu kajpak nima pomena razpravljati - vsakomur je jasno, da obstajajo in da nikakor ne more prevladati ena sama; če pa se to že zgodi, je posledica heteronomnih dejstev, dejavnikov, ki z umetnostjo nimajo vsebinske zveze. Bolj zanimivo si bo pogledati, kako to isto načelo arbitrarosti velja tudi nekje drugje - kjer pa bi pričakovali kaj več objektivnosti pri oblikovanju kriterijev in vrednot: v znanosti. Naravoslovne, družboslovne in humanistične znanosti oziroma vede so že v tej definiciji ločene bitnosti - a namesto da bi ta področja poskušali smiselno povezovati v celoto vsaj tam, kjer se kažejo možnosti, njihovi protagonisti med seboj na ministrstvu tekmujejo za prestiž oziroma denar, ki na tem temelji; medtem ko se (daleč od tega, da bi strokovni jezik drug drugega kakorkoli razumeli ali bi jih to vsaj vsebinsko zanimalo) znajo med seboj ceniti edinole na podlagi tehnicističnih podatkov o številu objav v visokocitiranih publikacijah oziroma, kar je pač še slabše, udeleževanje na zase zunaj strokovnih področjih, kot so strankarstvo in vsakovrstni drugi karierizmi.

Obstaja pa še nekaj bolj zanimivega kot le to, da se med seboj bodejo nasprotujoče si paradigme, pod katere spadajo bodisi skoraj cele znanstvene discipline (na primer sociologizem nasproti darvinizmu) ali pa le njihove usmeritve znotraj ene znanstvene discipline (kot sta v biologiji recimo mehanicizem in organicizem): namreč celo to, da se posamezne privilegirane veje znanosti kot celota razvijajo na račun drugih, zanemarjenih. In poleg tega vodilni ideologi take prevladujoče znanstvene veje, maha-joč s svojimi uspehi, bodisi iz nevednosti ali celo iz čistega oportunizma, javnosti aktivno zastirajo pomensko obzorje in še naprej onemogočajo raziskovalno dejavnost v neki drugi smeri, ki se njim samim osebno ne zdi perspektivna oziroma, kar je tudi možno - pa hkrati zelo združljivo s prejšnjim -, se jim o njej sploh ne sanja. In imajo v nekem, a seveda perverznom smislu začasno celo prav - a kako neki naj da neka nerazvita veja s tisočkrat manjšimi razpoložljivimi sredstvi podobno fascinantne rezultate kot neka tehnično utečena? Problem, ki se spriči inherentno premajhnega števila razpoložljivih kadrov še dodatno zelo kaže ravno v slovenski znanosti, pa je seveda ta: večina se bo po načelih preživetvenega oportunizma ukvarjala pač le z enim tistih navzven najobetavnejših področij - kakršno je ta hip recimo biotehnologija; medtem ko nekatere druge vsebine, ki že tako ali tako strašansko zaostajajo za Zahodom, ne dobijo niti priložnosti; tako da še tisti (kot vedno in povsod: žal redki samohodci), ki jih zanimajo kakšne manj ustaljene zadeve (in to zares predvsem vsebinsko), ob odsotnosti vsakršne solidnejše materialne perspektive naposled pač začnejo trobiti v skupinski rog z onimi, ali pa sploh povsem poniknejo. Tudi na področjih znanosti, tako kot povsod v življenju, neredko delujejo pač zakoni afriške savane, nasledki tudi še prav tako živih zakonov džungle, kjer pogosto velja pravilo, da prevlada tisti, ki je bolj pohlepen, nasilen in primitiven. Medsebojna napadalnost vrhunskih - no ja, vsaj to pa je zdaj že

vendarle res vprašanje - znanstvenikov je pač toliko bolj usmiljenja vredno dejstvo, toda še vedno ga imamo bolj ali manj pred nosom.

Po svetu vendarle obstajajo tudi elementi, ki vsa tu navedena masivna, med sabo tekmujoča področja in podpodročja ne le povezujejo v nadsmisel, marveč jih preprosto transcendirajo že v svojem izhodiščnem, naddisciplinarnem zrenju. Čeprav so povsod v manjšini, pridejo pri velikih populacijah do izraza tudi ti; pri nas pa, tudi ob njihovem morebiti enakem deležu znotraj prebivalstva, izzvenijo v nepovezano praznino. In ker je, kot smo videli, razporeditev dobrin in vrednot pač hegemonistična in se tudi iz prvotnih navdušencev posamezniki prelevijo v konformiste oziroma se odstranijo, je njihov učinkujoči delež naposled nemara tudi v relativnem smislu manjši - to pa bi z drugimi besedami pomenilo, da smo kot narod vsebinsko razmeroma siromašni.

Možno pa je navsezadnje tudi bolj optimistično gledanje; in čisto, s posvetnimi vrednotami nesubstancializirano obstajanje - pri čemer pa seveda ne moremo več govoriti o učinkovanju na področju znanosti, pa tudi ne umetnosti, religije ali kulture nasploh, marveč pri tem plujemo že po brezbrežnem morju nekih neimenovanih vsebin.

LITERATURA

- Štern A. Metabiologija. Ljubljana: Društvo Apokalipsa, 1997.
 Štern A. Metabioigra. Ljubljana: DZS, 1998.